

Ante STAMAC

O PJESNIŠTVU ZDRAVKA KORDIĆA

Motren kao cjelina, svaki je pjesnički opus splet posve određenih, poetički predvidljivih potencija i mnoštva nepredvidljivih realizacija. Mogućnosti se nadaju i predajom naslijeđenih točaka promatranja; ostvaraji iz spontane porabe njihovih očitovanja. Mogućnosti lirskog izraza «propisala» je mnogostoljetna tradicija pjesničkog stvaranja; ostvaraji tog izraza uvijek su nova proizvodnja kakva individualnog tvorca.

Svaki je lirski opus zapravo presjecište mogućnosti i mnoštva realizacija. Mogućnosti ima onoliko koliko se jasnih instancija komunikacijskog kanala zatječe nadanu povijesnom presjeku. Njih je, iz aspekta današnjega našeg znanja, sedam: lirsko jastvo, izražen svijet, kristalizacija u primatelja, medij u kojem je ostvaren izraz, jezični standard, njegova povijest i, nipošto na

kraju nebitno, sredi niza oblikovanih, posebno oblikovanih jezičnih podataka. To su, dakle, konstante. Njih valja ispuniti da bi pjesničko djelo bilo djelom. Kako će biti ispunjene, stvar je svakog individualnog talenta posebno. Njegove nepredvidljive i množvene silnice predstavljaju varijable u odnosu prema konstantnom sustavu. Varijable su promjenljive veličine. U pjesništvu se one pojavljuju kao neočekivane inačice, kao vazda drukčiji jezični ostvaraji. Jastvo poetike, primjerice, nije jastvo pojedinih opusa, nego samo splet apstraktno postavljenih uvjeta. Jastvo pak svakog pojedinačnog djela jastvo je njegova pošiljatelja, njegova zakonitog tvorca; njegova autora. S druge strane, primatelj kao instancija apstraktna je usmjerenost djela čitatelju, ali je taj čitatelj uvijek iznova individuum do kojega je doprlo djelo, više ili manje jasna poruka, i t.d. Valja uvijek imati na umu dvojstvo između potencije i realizacije; dvojstvo između metafizičkog temelja i konkretne pojave.

Naše je materijalizirano doba zaboravilo na tu razliku; na „ontološku diferenciju“, rekao bi Heidegger. Zaboravilo je da uvijek postoje prethodni uvjeti, koji tek omogućuju pojavu, lijepu kao cvijet ili ružnu kao crkotina. Naše doba više voli crkotinu negoli cvijet, što znači da mu prethodni uvjeti, potencije, govore o nemogućnosti opstanka, o smrti. Naše doba više voli nekreaciju negoli kreaciju. Nažalost.

A da bi se zbila kreacija, u pjesništvu, potrebno je da se zbude susret već spomenutih konstanti. Lirsko jastvo svakako je polazište; ono svojim raspoloženjem, makar i pritajenim, dakle zatomljenim nagonskim silama, govori o susretištu sebe i svijeta, sebe i bližnjega, sebe i jezika. Izražen pak svijet, tzv. objektivna sfera,

pokazuje se samo predmetnom očitošću iza koje stoji čitav niz psiholoških, metafizičkih, društvenih i predmetnih realnosti. Primateljevo pak jastvo, „iskustvo čitateljevo“, mjesto je vazda drukčijih perspektiva raziranja na primljenu poruku i njome indiciran „svijet“: čitatelj uvijek iznova i drukčije doživljuje pjesnikovu poruku. Među njima dvojicom pak stoji nešto materijalizirano: lijep oblik knjige (što skromnija oprema knjige, to teže čitanje!), poruka elektroničkog medija, nipošto na kraju kakva vizualizirana plaketa, na kojoj se u našoj grafijskoj kulturi ističu lijepo oblikovana, pa i industrijski, crna ili kako drugačije obojena slova. Ali i jezični kod, zakon jezika, upravo sustav, ravna i upravlja lirskim slogom. Iz njegove beskrajne protežnosti lirik izabire one jezične podatke koji igraju ulogu lijepih vitica, ili grozomornih apokaliptičnih vizija, kako je to upravo u suvremenih pjesnika, izloženih ratu, pustošenju i osobnom stradanju. A taj jezik ima i svoju pretpovijest, upravo niz likova koji, znalcu jezika, sutitraju pored aktualnog izgleda riječi. I, ne na kraju - pjesnički, lirski zapis posjeduje nešto od graditeljske djelatnosti. Posebno je konstruiran, uvijek na drugi način. Variatio delectat, i to je valjda razlog s kojega očekujemo da svaka pjesma bude nova, neobična, dotad nečuta.

Pjesništvo Zdravka Kordića «ispunja uvjete» što ih naznačuje ocrtana opća problematika. Ono se kreće unutar zadanih okvira, i po tomu je pjesništvo. Pjesništvo nije, naime, kakva pretenciozna, u sebi zaigrana redukcija: na manijakalno sebeističuće ludovanje, na propovijedanje i uvjeravanje, na precizno izvješćivanje o zbilji, na konkretan list papira, na ispisivanje jezičnih paradigma, na leksičko historiziranje, na kakvo

konstruiranje beskrajnim eufončkim opetovanjem. Nego je slobodno kretanje lirskog jastva između tih očitih ponora: oprezno kretanje do ruba. I u tome je njegova plodna opasnost. Tko se god lati lirskog hoda, mora biti svjestan da ga samo opasnost kretanja između ponora redukcije može prevesti preko jezično-estetičke visoravni.

Ispjevavši pet zbirki pjesama, Kordić je dosad pokazao svoje mogućnosti. One tvore njegov vlastiti sustav. Valjalo bi ga pozorno pročitati. Lirsko jastvo oko kojega se sve kreće, koje je svakako dominantno, tu je jasan put. Kordić pjeva iz svoga «ja». U njega je to prednost, u kakvu egotičkom nagnuću svakako nedostatak. Lirik je zasanjan, i misaon, nenametljiv svojom, recimo, svakodnevnom fotografijom. Lirik je skroman pješak među usopljenim trkačima.

Tako i ovaj mostarski pjesnik polako ispisuje svoj lirski opus. Tijekom petnaestak godina objavljivao je svoje zbirke slijedeći unutrašnje zrenje. Zbirke su to: *Svjetlost snovidjela* (1980.), *Plavet i pretkazanje* (1984.), *Tragovi i snovi* (1987.), *Vrtovi otajstva* (1992.), *Miris olovne kiše* (1994.) i dosad *Neobjavljene pjesme*. Taj niz pokazuje stanovito kretanje «iznutra prema van», iz zasanjane pounutrašjenosti prema jasnim slikama razorene zbilje i mogućeg duhovno-prožetog svijeta. Put koji nije nov, jer su ga prošli, gotovo zakonom istovjetnošću, mnogi dobri pjesnici. Ali je karakterističan za pjesništvo našega doba. Put tipičan i zato lirski značajan.

Obraća se, to pjesništvo, nama, imaginarnim sugovornicima, ekstatikom sna. Kao da nam pokazuje svoja unutrašnja viđenja, u kojima bismo, možda slični vidioci, mogli naći smisao i nadu. Obraća nam se to pjesništvo kad pokazuje i slike razora, upravo «olovne

kiše» što mirišu na propast i mrak. Iz mraka unutrašnjosti u mrak zbilje, iz svijetlih i tamnih trenutaka lucidne mašte u svjetlo i tamu naše današnje življenje povijesti, u kojoj se isprepleću mrtvaci i kršćanska nada. Iz sna o kulturi, gdje se miješa antičko poganstvo, istočna mistika i kršćanska naivnost, prema bistrovidnu uvidu u postojeće stanje naše današnje duše. Iz bližnjega koji je isprva sam lirik, Zdravko, i komu se obraća kao neko malo dijete, prema bližnjemu koji smo svi, «braća», u stanovitu «pobratimstvu lica u svemiru»; ili na ovoj namučenoj zemlji. Bližnji je Kordićeva intencija, što se više njegov pjev, u unutrašnjohistorijskom smislu, kreće putem izraza. Kao takav, on se sve više disciplinira.

Govoreći književnoestetičkim nazivljem, Kordić se od prikrivena nadrealista pretvara u očita «pjesnika jezika», u pjesnika koji svakodnevnu sintaksu pretvara u zlatnike stihova. Nauk je to, u hrvatskom pjesništvu, Tadijanovićev i Mihalićev.

A svijet što ga izražava Kordićevo pjesništvo? Mi Hrvati sjevernjaci, skloni smo u hercegovačkom krajoliku doživljavati ono što vidimo: prostor napučen najraznovrsnijim bojama što sugeriraju svjetlosne prizrake i crne jame, povijesni mrak i budućnosnu nadu, ljude kremenih uvjerenja i njihove oči uvrnute u tamne predjele svojih uspomena. Te su uspomene, u Kordićevu slučaju, pretvorene u snove. Tumačenje snova, međutim, nije njegova nakana. Snove on iznosi kao čežnju kulture i čežnju za slobodom. Tek prigušeni očaj zgažena bića Kordić pretvara u otvorene vidike sredozemnih krajolika, svakako morskih, plavih; u davne slike u kojima se pomiruje subjektivno i objektivno iskustvo. Neka *unio mystica* istočnjačke, ali i kršćanske provenijencije.

Sređenom mišlju iz uvoda u ovo kratko predstavljanje izabranih Kordićevih pjesama mogli bismo ukratko sažeti njihovo cijelosno ustrojstvo:

Zdravko Kordić cjelinu svog jastva izražava jedinstvom misaone i osjetilne njegove protege. Misaona mu je povezana s arhetipima mističnog spoznavanja, osjetilna pak s čuđenjem nad ovim lijepim, ali i tragično zbrkanim svijetom. U njemu se ljepota pretvara u krhotine, kako je to, uostalom, s cjelinom naše slike svijeta. O svijetu predodžaba što se rađaju u snu, a kasnije preslikavaju iz zatečena rasporeda svakodnevne panorame, bilo je već spomena. Svakako valja reći da se zbiljski podaci u Kordića «utapaju» u njegovu misaonom prebiranju po duhovnim realnostima. U te pjesmotvore mi ne možemo prodrijeti slijedeći kakvu jasnu ideju, odnosno kakav ideologem; odnosno, svakako neočekivano, kakvu domovinsku misao čvrste političke koegzistencije. Za takvo što ovaj je pjesnik, srećom, prenježan. Uronjeni smo u proces potaknut djelom kao «objektivnim korelativom», rekao bi Eliot: misaona strana Kordićeva pjeva pobuđuje u nama emocije, emocionalna pak snažnu misao o rađanju i umiranju. U tom smislu Kordićev pjev ima nešto od psalma: mudrost svakodnevne i zanos vječnosti. Objektivna, pak, konstrukcijska i kompenzacijska postava njegovih pjesama ne računa s kakvim čvrstim gradbenim planom. Kadšto su to pjesme koje podsjećaju na vezane oblike, kadšto čisti nizovi rečenica, kadšto pak leksičko reduciranje na tragu ponajboljih pjesnika hercegovačkog podneblja. Govor svakako protejski, Kordićev se idiom granulira od slučaja do slučaja u nepredviđene oblike. Tako se događa upravo talentiranim pjesnicima, koji ne

iskazuju težnju prema hotimičnu konstrukcijskom načelu, osim ako ono nije intendirana forma koja prenosi više duhovne težnje. A jezik? Kordićev je jezik hercegovački dijalekt suvremenoga hrvatskog jezika, upravo leksička pohrana «govora kraja», istodobno, međutim, i realizacija matičnog standarda. Tu, na tom prijeporu, i leži čudo jezika: standardu pridati arhaiku, arhaici postaviti suvremeni standard kao uzor.

**Zdravko Kordić, “Svjetlost, plodovi praha”
(Izabrane pjesme), Ceres, 1996., Zagreb -
predgovor.**